

Марија М. Тир Борља

marijatirborlja@gmail.com

(Филозофски факултет, Нови Сад – Српски језик и књижевност, докторанд)

(ОШ „Прва војвођанска бригада” у Новом Саду)

ЈЕДАН ПРИСТУП ОБРАДИ СИНТАГМЕ У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ¹

Сажетак: У раду се сагледавају синтагме у настави српског језика у основној школи. Најпре је сагледан ниво заступљености и изучавања синтагми у настави српског језика у основној школи на основу Наставних планова и програма. Затим је, на основу увида у савремену лингвистичку и дидактичко-методичку литературу и сопствених истраживања у непосредној наставној пракси, сачињена конкретна методичка разрада и модел за обраду наставног садржаја о синтагми. Тежиште рада представља методичка разрада која може да обезбеди већу активност ученика и боље разумевање синтагматске проблематике у наставном процесу.

Кључне речи: српски језик, синтагме, методика наставе српског језика, савремени методички модели и поступци, учење уз помоћ рачунара.

1. УВОД

1.1. Предмет и циљ рада

Синтакса је лингвистичка дисциплина којој је у основној школи посвећено доста пажње. Међутим, уочљиво је да је изучавање синтагми у подређеном положају у односу на изучавање осталих синтаксичких јединица, поготово у односу на реченицу. Ако се изузме

¹ Овај рад је прерађен и допуњен саставни део магистарске тезе под назвом *Синтагме у настави српског језика у основној школи* која је рађена и одбрањена под руководством проф. др Љиљане Петровачки на Филозофском факултету у Новом Саду 2010. године и налази се у рукописној форми.

чињеница да се синтагма први пут помиње у четвртном разреду, као група речи, а потом у шестом разреду у исказивању реченичних чланова, синтагма се озбиљније изучава у седмом разреду основне школе, и то само именичка синтагма. Проширивање знања о синтагми предвиђено је у осмом разреду када се обрађују придевске, прилошке и глаголске синтагме.² Узмемо ли у обзир и непопуларну тенденцију занемаривања наставе граматике уопште у средњој школи, проблем постаје још алармантнији.

Иако су Наставним програмом предвиђени садржаји о синтагми које треба савладати у основној школи, често није јасно прецизирано у ком се обиму синтагма изучава. Као последица ове недоречености, јављају се разлике у начину и у дубини проучавања ове језичке теме у уџбеничкој литератури.³

Предмет овог рада је усмерен ка унапређењу наставе и већем ангажовању ученика као основног субјекта у наставном

² Видети шире у: Правилнику о Наставном плану и програму за први и други разред основног образовања и васпитања који је објављен у Службеном гласнику – Просветном гласнику, број 10 од 12. августа 2004. године; за трећи разред у Правилнику о Наставном плану и програму за трећи разред основног образовања и васпитања од 3. фебруара 2005. године; за четврти разред у Правилнику о Наставном програму за четврти разред основног образовања и васпитања од 10. фебруара 2006. године; за пети разред у Правилнику о Наставном програму за пети разред основног образовања и васпитања од 19. јуна 2007. године; за шести разред у Правилнику о Наставном програму за шести разред основног образовања и васпитања од 15. маја 2008. године; за седми разред у Правилнику о Наставном програму за седми разред основног образовања и васпитања од 8. јуна 2009. године; за осми разред у Правилнику о Наставном програму за осми разред основног образовања и васпитања од 1. фебруара 2010. године.

³ Применом одредби Закона о основном образовању и васпитању укинута је монопол над објављивањем уџбеника који је имао Завод за уџбенике. Након добијене акредитације за објављивање уџбеника, и друге издавачке куће добиле су право да равноправно конкуришу на тржишту уџбеника. Каталог одобрених уџбеника објављен је на сајту Министарства просвете Србије /www.mp.gov.rs/. За потребе овог рада прегледани су садржаји уџбеника које су издали Завод за уџбенике, Клет, Нови Логос и Креативни центар.

процесу, а циљ рада је да понуди савремени методички приступ у обради наставних јединица у којима се изучава синтагма. Пошто су синтагме неодвојиви део синтаксичког система, поставља се питање одговарајуће методичке разраде наставних тема о систему синтагми у нашем језику. Такође, циљ рада је и да прецизно одреди који су то појмови, принципи, правила и термини које ученици треба да усвоје у вези са синтагмом у основној школи.

С обзиром на то да синтагма није изолована језичка јединица, њена функција и значење морају се посматрати из угла природног окружења које ствара проста реченица. Приликом обраде синтагме мора се водити рачуна и о морфолошком, семантичком и стилском аспекту у творби и реализацији синтагме унутар синтаксичког система.

Како би се часови обраде синтагме одвијали успешно, потребно је да ученици добро познају структуру просте реченице, врсте речи и њихову улогу у исказивању реченичних чланова. Добро одабраним примерима може се ученицима представити улога синтагми као група речи у истим функцијама у реченици у које ступају и поједине речи или зависне реченице.

Због тога су знања и појмови у вези са синтагмом у овом раду уобличени у конкретну методичку разраду која може послужити за обраду наставног садржаја. Градиво је методички организовано и структурирано тако да га ученици усвајају кроз примере из књижевних текстова који су им добро познати, из ученичких састава, али и из примера говора свакодневне комуникације. Овако обједињен приступ изучавању синтагми, претпостављам, допринеће већој активацији ученика у наставном процесу.

1.2. Место синтаксе у настави српског језика у основној школи

Проучавање синтаксе као лингвистичке дисциплине тече континуирано од првог до осмог разреда. Поред морфологије, она заузима највећи део школског програма предвиђеног за проучавање граматике нашег језика. Синтаксичке теме су распоређене тако да се њихова обрада развија поступно, проширивањем и продубљивањем стечених знања.

С обзиром на комплексност синтаксичких тема, за квалитетно савладавање градива из синтаксе предуслов је да ученици у процесу усвајања граматичких норми добро овладају знањима из области морфологије. И не само морфологије, већ и других језичких дисциплина како би се обезбедио интегрални приступ проучавању језичких појава (Петровачки, 2004:50).

Као лингвистичка дисциплина синтакса је почела са већом пажњом да се изучава у наставној пракси у другој половини 20. века. Међутим, методичка литература веома шкрто пружа слику о синтакси у наставној пракси, па самим тим и о проучавању синтагме као језичке и синтаксичке јединице.

Веће занимање за синтаксичке теме изразио је М. С. Лалевић у свом Приручнику за наставу синтаксе српскохрватског језика, као и М. Павловић у раду Проблеми синтаксе и језички динамизам. У новије време највише занимања за синтаксичке проблеме у настави показала је Љ. Петровачки у раду Синтакса у настави српског језика и књижевности. У овом делу, у посебном поглављу, ауторка се бави наставним тумачењем синтагме у основној и средњој школи. Посебно је значајно то што су наставницима понуђена подстицајна методичка упутства.

1.2.1. Синтагме у Наставном програму основне школе

Српски језик као наставни предмет веома је комплексан. Његов програмски садржај сачињавају три подручја која се међусобно прожимају, а то су: језик, књижевност и језичка култура. Област језика садржи теме из граматике, правописа и ортоепије.⁴

Према важећим Наставним програмима, језичка тема о синтагмама први пут се уводи у четвртном разреду основне школе. Предвиђено је да се ученици оспособе да уоче речи и групе речи (синтагму) у функцији објекта и прилошких одредаба за место, време и начин. Уз то, продубљује се значење појма субјекта и уочавају се речи у функцији атрибута уз именицу и именичког скупа речи (именичка синтагма). Међутим, у петом разреду нису предвиђене посебне наставне јединице посвећене изучавању синтагме, али се претпоставља континуитет изучавања ове теме кроз продубљивање знања у вези са реченичним члановима (прилошке одредбе, објекат, атрибут, а уводи се и појам апозиције) и са синтаксом падежа.

У шестом разреду синтагма се проучава само у оквиру вежби у исказивању реченичних чланова речју, синтагмом и зависном реченицом, мада су ученици и раније сагледавали на различите начине скупове речи обједињене истом функцијом.

Више пажње синтагмама посвећено је у седмом разреду, када се синтагме најшире и изучавају. Предвиђено је упознавање ученика са синтаксичким јединицама којима се исказују чланови у простој реченици речју, синтагмом и зависном реченицом. Продубљује се знање о апозицији и уводи појам апозитива као реченичног члана. Објашњава се појам синтагме, као и напоредни односи – саставни, раставни, супротни – међу паралелним реченичним члановима

⁴ Овакав распоред области и тема примењује се у Наставним програмима за пети разред од 19. јуна 2007. године; за шести разред од 15. маја 2008. године; за седми разред од 8. јуна 2009. године и за осми разред од 1. фебруара 2010. године.

исказаним речју и синтагмом. Представља се и анализира именичка синтагма и проучава се састав именичке синтагме: главна реч и атрибути. У осмом разреду за изучавање синтагме резервисана је само једна наставна јединица у оквиру које се обрађује појам придевске, прилошке и глаголске синтагме.

2. МОГУЋНОСТ ОБРАДЕ ПОЈМА СИНТАГМЕ

У овом делу рада биће представљена једна могућност обраде појма синтагме у седмом разреду основне школе.

Синтагма је увек представљала велики изазов за наставнике јер подразумева обимно кумулативно знање ученика. Да би се израдили што квалитетнији методички модели и апликације, које нуде могућност бољег усвајања знања о синтагмама, прво је потребно сагледати могуће узроке који често доводе до ниског нивоа знања ученика о овој синтаксичкој теми.

Узрочно-последични след који доводи до ниских ученичких постигнућа развија се у неколико корака:

1. корак – У лингвистичкој литератури постоје неуједначени ставови о синтагми, што се примећује не само у различитом дефинисању синтагме као самосталне језичке и синтаксичке јединице, већ и у њеном термилошком одређењу, као и у одређењу њених саставних делова.

2. корак – Наставни планови се сачињавају на основу релевантне научне литературе, а да би се избегла могућност недовољног или прекомерног тумачења одређене наставне јединице, прибегава се најужем дефинисању теме коју треба обрадити, нпр. „појам синтагме, састав именичке синтагме: главни члан и атрибути,⁵ али без

⁵ Видети: Правилник о Наставном програму за седми разред основног образовања и васпитања од 8. јуна 2009. године.

истицања појмова које треба усвојити или упутства у ком обиму се бавити темом. Уз то, премало часова је предвиђено за савладавање и увежбавање градива о синтагмама (два часа за обраду и увежбавање, након чега следи час провере усвојености знања).

3. корак – Недовољна прецизност у дефинисању наставне јединице и недостатак одређења о обиму изучавања теме у наставним плановима – доводи у недоумицу аутора уџбеника како да представи наставну јединицу, а када се узме у обзир да је одобрено пет уџбеничких комплета и да сваки нуди свој приступ изучавању наставне јединице, јављају се мање или веће разлике, пре свега у ширини проучавања теме.

4. корак – Традиционални облик наставе, углавном уз примену монолошке методе у фронталном облику рада, не мотивише ученике за активно учествовање у обради наставне теме, наводи их на пуко меморисање чињеница, а без довољно часова систематизације и увежбавања наученог, ниво постигнућа мора бити веома низак.

Да би се квалитет ученичког постигнућа довео до прихватљивог минимума, потребно је урадити неколико потеза на ваннаставном као и на наставном нивоу.

Ваннаставни ниво односио би се на начин дефинисања наставних јединица у прописаним наставним плановима који мора бити прецизнији, тј. мора детаљно представити захтеве који треба да се испуне приликом обраде наставне јединице. Такве смернице би онемогућиле дизбаланс у обради наставних јединица у појединим уџбеницима. Колико је то важно, види се и у разликама у обиму знања које ученик понесе из једне школе (у којој се учило из једног уџбеника), а која преноси са собом у другу школу (где се ради по другом уџбенику). Проблем не настаје уколико су знања већа, већ када је однос обрнут.

На наставном нивоу квалитет и ниво ученичког постигнућа зависи од индивидуалних предиспозиција и предзнања сваког ученика, као и од хомогености групе⁶ у којој се подучавање обавља, али у великој мери и од начина на који је наставна јединица презентована. Дакле, много зависи од компетенције и креативности самог наставника, као и техничких могућности да своје осмишљене идеје ученицима презентује на адекватан начин.

2.1. Методичка разрада

ПРЕДМЕТ: Српски језик
РАЗРЕД: VII
НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Граматика: Појам синтагме
ТИП ЧАСА: Обрада новог градива
ОБЛИЦИ РАДА: Комбиновани: учење уз помоћ рачунара, учење на даљину – напредни облик програмираног рада, фронтални и индивидуални рад
НАСТАВНЕ МЕТОДЕ: Монолошка, метода демонстрирања, текст метода, индивидуални рад
НАСТАВНА СРЕДСТВА: Говорна, графо-фолије, наставни листови – материјал за програмирану обраду садржаја, мултимедијална презентација, рачунар.

⁶ Овај проблем потенцијално постаје и већи због постепеног процеса инклузије ученика са нижим нивоом интелектуалног развоја који је присутан у нашим школама, а добро се зна да класично образован просветни радник није прошао обуку из дефектологије или сличних дисциплина за квалитетнији рад у оваквим одељењима.

ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ:

основни ниво: СЈ.1.3.6. препознаје синтаксичке јединице (реч синтагму, предикатску реченицу и комуникативну реченицу); СЈ.1.3.8. одређује реченичне и синтагматске чланове у типичним (школским) примерима; СЈ.1.3.9. правилно употребљава падеже у реченици и синтагми

средњи ниво: СЈ.2.3.5. препознаје подврсте синтаксичких јединица (врсте синтагми, независних и зависних предикатских реченица); СЈ.2.3.6. одређује реченичне и синтагматске чланове у сложенијим примерима; СЈ.2.3.7. препознаје главна значења падежа у синтагми и реченици

напредни ниво: СЈ.3.3.5. познаје и именује подврсте синтаксичких јединица (врсте синтагми, независних и зависних предикатских реченица)

ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ:

<p>Образовни:</p>	<p>Усвојити:</p> <ul style="list-style-type: none"> – појам синтагме као самосталне јединице језичког и синтаксичког система; – састав синтагме; – врсте синтагми према главној речи; – појам зависне и независне синтагме; – унутрашњу структуру синтагме (уже и шире синтагме)
<p>Васпитни:</p>	<p>Развијати код ученика самосталност у усвајању нових знања и продубљивању постојећих знања о синтагми. Подстицати код ученика осећај за лепо: синтагма као експресивно средство у начину изражавања.</p>

Функционални:	Оспособити ученике да на новим примерима прикажу квалитет стеченог знања о синтагмама и да повећају ниво примене.
ЛИТЕРАТУРА:	
Извори знања за ученике:	<ul style="list-style-type: none"> – Програмирана мултимедијална презентација – Граматика српског језика за 7. разред основне школе (2009). Београд: Клетт. – Радна свеска за српски језик за 7. разред основне школе (2009). Београд: Клетт.
<p>Извори знања за наставнике:</p> <p>Методички:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ђорђевић, Ј. (1981). Савремена настава. Београд: Научна књига. – Илић, П. (2006). Српски језик и књижевност у наставној теорији и пракси. Методика наставе. Нови Сад: Змај. – Петровачки, Љ. (2004). Синтакса у настави српског језика и књижевности. Нови Сад: Змај. <p>Информатички:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Маловић, С. (2001) Учење на даљину: Реалност или још увијек само жеље. Медиа Онлине. Загреб. 	<p>Лингвистички:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Белић, А. (1959). О језичкој природи и језичком развоју, књ. 1., 1941. и књ. 2., 1959. Београд: Српска академија наука. – Станојчић, Ж. и Поповић, Љ. (2011). Граматика српског језика за гимназије и средње школе. Београд: Завод за уџбенике.

<p>– Porter, L. (1997). <i>Creating the Virtual Classroom</i>. John Wiley and Sons, Inc. New York.</p> <p>– http://ahyco.ffri.hr/ahyco/</p> <p>– http://www.edukacija.net/</p> <p>– http://www.learningwebdesign.com/</p> <p>– http://distancelearning.education.yahoo.com/</p>	<p>– Стевановић, М. (1979). Савремени српскохрватски језик 2. Синтакса. Београд: Научна књига.</p> <p>– Кликовац, Д. (2002). Граматика српскога језика за основну школу. Београд: Српска школска књига.</p>
<p>ОЧЕКИВАНИ ИСХОДИ:</p> <p>– Лакше и брже усвајање новог градива.</p> <p>– Проширивање укупног знања ученика и повезивање са претходним знањима.</p> <p>– Боља примена стечених знања на новим примерима.</p>	
<p>ВРЕМЕНСКА СТРУКТУРА ЧАСА:</p> <p>Уводни део: 5 минута</p> <p>Главни део: око 30 минута</p> <p>Завршни део: 10 минута</p>	
<p>АРТИКУЛАЦИЈА ЧАСА:</p> <p>У потрази за што ефикаснијим начином учења, који ће обезбедити висок степен ученичког постигнућа, али и велико индивидуално залагање ученика у процесу учења, одлучила сам да за обраду ове наставне јединице испробам облик наставе који се данас сматра највећом иновацијом, а то је тзв. <i>e-Learning</i> или, како се код нас још зове учење на даљину.</p> <p>Овакво учење у литератури назива се још и: <i>Distance Learning/ Training/ Education, eLearning (e-Learning, 'e'Learning), Online (On-line) Education, Virtual Instruction/ Education/</i></p>	

*Classrooms, Electronic Classroom или Blended Learning.*⁷

Овакав вид учења има за циљ да обезбеди могућност образовања у ваншколским условима, али се све више користити и у редовној школској настави. Посебно је популарно тзв. мешовито учење. Оно се најчешће дефинише као извођење образовних програма делмично *on-line* (уз помоћ интернета), а делимично на традиционалан начин, у одељењу.

Овај модел је испробан у реалним наставним условима на узорку од 30 ученика седмог разреда ОШ „Прва војвођанска бригада” из Новог Сада. Ученици су наставну јединицу савладавали у школи у информатичком кабинету уз асистенцију наставника. На исти начин усвајање знања може се извести у кућним условима и управо у томе и јесте погодност учења на даљину. Ученици су претходно упућени у начин коришћења овог едукативног софтвера.

Уводни део часа:

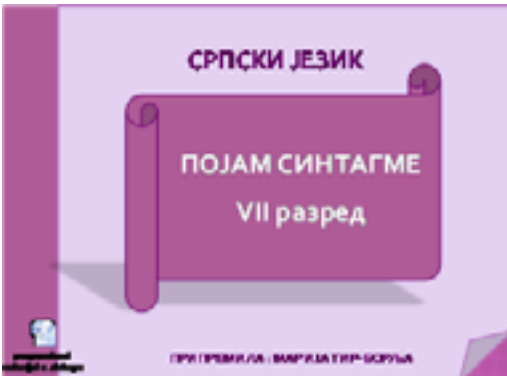
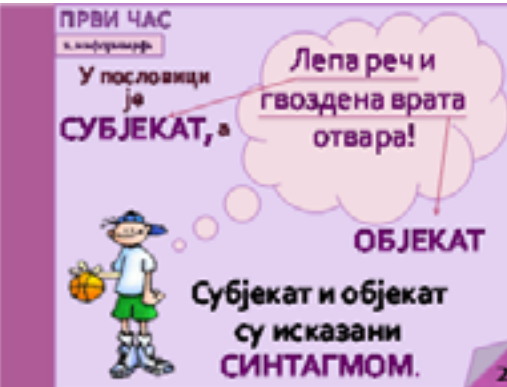
У уводној фази часа ученици се припремају за *e-Learning*. Наставну јединицу преузимају са сајта матичне школе. Пропратни програмирани материјал, који попуњавају учећи помоћу рачунара, добијају од наставника. Наставник је координатор. Појашњава, саветује, упућује сваког ученика посебно. Помаже око техничких проблема, нарочито оним ученицима који се слабије разумеју у рачунарску технику. Главни део часа:

Настава се изводи у опуштеној радној атмосфери. Ученици самостално пролазе кроз наставни садржај. Попуњавају наставни лист састављен у облику програмираног едукативног материјала који ће им касније послужити као писани траг са часа и подсетник. Проверавају тачност својих одговора на

⁷ Више о овој теми може се прочитати на сајту <http://distancelearning.education.yahoo.com/>.

основу информације коју добијају у оквиру програмираног материјала једним кликом на поље презентације и евентуално коригују своје одговоре.

Садржај наставне јединице у виду едукативног софтвера у облику **PowerPoint** презентације

	<p>слајд бр. 1</p>
<p><i>Програмирани материјал</i></p> 	<p>слајд бр. 2</p> <p>Други слајд представља прву програмирану информацију. То је својеврсни подсетник и увод у тему која ће се изучавати. Сврха му је да повеже стечена знања о исказивању реченичних чланова синтагмом и да омогући лакши приступ обради новог градива, по принципу: од познатог ка непознатом. „Кликом миша” на слајду се симултано појављују информације које ученика доводе до појма синтагме.</p>

дефиниција синтагме, бр. 1

СИНТАГМА је скуп од најмање две пунозначне речи које повезује заједничко значење и функција/служба у реченици.

нпр. **Фема је покондирена тиква.**

именски део предиката

„Покондирена тиква“ је комедија.

субјекат

3

слајд бр. 3

Наставна тема се отвара дефиницијом синтагме коју илуструју два одабрана примера у вези са књижевним делом које су ученици читали и добро им је познато.

задатак бр. 1

Одреди службу подвучених синтагми.

Добро је добар савет. → **ОБЈЕКАТ**

СУБЈЕКАТ → Добар савет злата вреди

То је добар савет. → **ИМЕНСКИ ДЕО ПРЕДИКАТА**

4

слајд бр. 4

У следећем кораку ученици добијају задатак да одреде службу подвучених синтагми. Сваки пут је у игри иста синтагма, али у функцији различитих реченичних чланова. Задатак омогућава проверу постојећег знања о реченичним члановима.

2. напорније

Разликуј синтагму и предлошко-падежну конструкцију!

предлошко-падежна конструкција → предлог = пунозначна реч

= код куће
= на дрвету

СИНТАГМА → две пунозначне речи

= добар друг
= висок човек

5

слајд бр. 5

Следи информација која омогућава да ученик уочи сличности и разлике између синтагме и предлошко-падежне конструкције. Изузетно је важно да ученици направе дистинкцију између ове две јединице већ у раној фази учења, јер пракса показује да ученици веома лако за синтагму проглашавају било коју групу речи у реченици.

задатак бр. 2

1. Плавци зубобула оде на Дољане.
2. Код Милешца, изнад Уисарџика, налази се Самина пећина.
3. Червјакот исприча жени своју невољу.

Идвојна следећих примера:

синтагма	предлошко-падежне конструкције
плавци зубобула	на Дољане
Самина пећина	код Милешца
своју невољу	изнад Уисарџика

6

слајд бр. 6

У другом задатку ученици увежбавају разликовање синтагми од предлошко-падежних конструкција. Пону-ђене су им три реченице, две из народне књижевности и једна из уметничке новеле, у којима треба да уоче тражене синтаксичке јединице и да их уврсте у предвиђена празна поља.

3. информација

РЕЧЕНИЧНЕ ЧЛАНОВЕ ИСКАЗУЈЕМО:

Објект

ОБЈЕКАТ

7

слајд бр. 7

Трећа информација је својеврсна хијерархијска схема синтаксичких јединица. Циљ овог слајда је се истакне место синтагме у систему синтаксичких јединица, као и да подсети ученике да се реченични чланови исказују и речју, али и зависном реченицом.

<p>додатна информација бр. 2</p> <p style="text-align: center;">ПОДСЕТНИКИ!</p> <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> <div style="text-align: center;"> <p>СИНТАГМА НЕМА ПРЕДИКАТ</p> <p>↓</p> <p>ЛЕПА ДЕВОЈКА</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>СКУП РЕЧИ</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>РЕЧЕНИЦА ИМА ПРЕДИКАТ</p> <p>↓</p> <p>ДЕВОЈКА <u>ЈЕ</u> ЛЕПА.</p> </div> </div> <p style="text-align: right;">8</p>	<p>слајд бр. 8</p> <p>Ова додатна информација намењена је, пре свега, оним ученицима са слабијим предзнањем. У досадашњој пракси имала сам прилику да уочим да ученици често бркају атрибут са именским делом предиката, што последично доводи, у таквим, али и другим ситуацијама, до мешања синтагме са реченицом, поготово ако у оквиру групе речи ученик не уочи предикат као сигнал за постојање предикатске реченице.</p>
<p>задатак бр. 3</p> <div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; padding: 10px; width: fit-content; margin: 10px auto;"> <p>Подвуци субјекат у следећим реченицама и одреди чиме је исказан!</p> </div> <ol style="list-style-type: none"> 1. <u>Ко ради</u>, не боји се глади. зависном реченицом 2. Те јесени је ушла <u>аустројска војска</u> у Босну. синтагмом 3. <u>Требишњица</u> је пресушила. речју <p style="text-align: right;">9</p>	<p>слајд бр. 9</p> <p>Трећи задатак је предвиђен за увежбавање исказивања реченичних чланова речју, синтагмом и зависном реченицом. Примери су узети из два позната ауторска дела, а један из народне пословице.</p>

⁸ Ученици обучваћени истраживањем у овом раду стичу знања на основу уџбеника Издавачке куће Клет, али се у овом уџбенику независна синтагма не изучава. Зато је овај радни материјал од велике користи као допунски извор информација.

4. информација

На основу међусобног односа међу речима, синтагме се деле на

ЗАВИСНЕ

једна реч је главна, а друга реч од ње зависи

Сима је био добар фудбалер.

И

НЕЗАВИСНЕ

речи су равноправне, не зависе једна од друге

Њихова љубав је била дубока и искрена.

10

слајд бр. 10

Четврта информација се односи на поделу синтагми према односу у који ступају саставни делови синтагме. Обично се изучава само зависна синтагма, док се постојање независне синтагме занемарује.⁸ Овај корак сматрам изузетно важним, јер представља директну везу са наставном јединицом која следи након проучавања синтагми, а говори о врстама напоредних односа међу реченичним члановима.

додатна информација бр. 3

САСТАВНИ ДЕЛОВИ ЗАВИСНЕ СИНТАГМЕ

Самостална је и носи значење синтагме.

←

главна реч

+

→

синтагма

Допуњује или ближе одређује значење главне речи.

←

барем једна зависна реч

нпр. добар човек,
торта од чоколаде,
високи врхови планина

11

слајд бр. 11

Поступним излагањем ученик се уводи у део теме о саставу зависне синтагме. Предочени су саставни делови зависне синтагме (главна реч и зависни чланови) и истакнут је однос надређеност – подређеност између главне речи и зависних чланова.

задатак бр. 4

Пронађи и издвој зависне синтагме, а затим подвуци главну реч.

„Прах сунчани трепти над испраним песком,
И сребрни галеб понекад се види,
Светлуца над водом. И миришу хриди
Мирисом од риба и модријем врском.“
Јован Дучић „Подне“

прах сунчани

испраним песком

сребрни галеб

мирисом од риба

модријем врском

12

слајд бр. 12

За увежбавање појмова ове секвенце одабрала сам строфу из песме „Подне” Јована Дучића. Стихови обликују сликовитим зависним синтагмама које ученици треба да уоче, али и да у оквиру синтагми одреде шта је главна реч.

<p>додатна информација бр. 4</p> <p>САСТАВНИ ДЕЛОВИ НЕЗАВИСНЕ СИНТАГМЕ</p> <p>Чланови независне синтагме стоје у напоредном односу, равноправни су, не зависе један од другог, а врше исту службу у реченици!</p> <p>БОЉИ И ВИШИ пођоше БОЉИЈЕМА И ВИШИЈЕМА.</p> <p>13</p>	<p>слајд бр. 13</p> <p>Додатна информација број 4 служи за дефинисање независне синтагме. Као добар пример употребе независне синтагме у књижевноуметничком тексту, послужила ми је реченица из приповетке „Кањош Мацедоновић” Стефана Митрова Љубише.</p>
<p>задатак бр. 5</p> <p>Подвуци у реченицама независне синтагме и одреди им службу/функцију коју врше у реченици.</p> <p>1. Остави ти <u>варнице и пахуљице!</u> објекат</p> <p>2. Њихов сјај је био <u>мутан и чедан.</u> именски део предиката</p> <p>3. Између њих се развило <u>слатко и нежно пријатељство.</u> <u>атрибут</u></p> <p>14</p>	<p>слајд бр. 14</p> <p>Пети задатак је предвиђен за увежбавање знања о независној синтагми. Прва два примера су узета из уметничких текстова, а трећи је реченица из ученичког писменог задатка.</p>
<p>5. информација</p> <p>ВРСТА СИНТАГМЕ СЕ ОДРЕЂУЈЕ НА ОСНОВУ ВРСТЕ ГЛАВНЕ РЕЧИ.</p> <p>именичке Пера је <u>мој најбољи друг.</u> зависни чланови главна реч</p> <p>глаголске Ишао је <u>тихо певушећи.</u> зависни члан главна реч</p> <p>придевске Ана је <u>веома лепа.</u> зависни члан главна реч</p> <p>прилошке Говори <u>сувише гласно.</u> зависни члан главна реч</p> <p>15</p>	<p>слајд бр. 15</p> <p>Пета секвенца пружа информације о разврставању синтагми на основу врсте главне речи. Због потребе да на слајду информације буду што сажетије и јасније изложене, за примере сам узела класичан тип примера који се користе у наставној пракси.</p>

задатак бр. 6

Одреди врсте синтагми на основу врсте главних речи у датим реченицама.

1. Увек иде јако споро.
прилошка
2. Чињенице, веома опипљиве, леже по Косову.
придевска
3. Нестала је пуна тегла краставаца.
именичка
4. То је рекао насмејавши се кисело.
глаголска

16

слајд бр. 16

Шести задатак обухвата примере из уметничке књижевности, ученичког састава и дневне штампе, који су послужили за увежбавање врста синтагми.

слајд бр. 17

Слајд број 17 илуструје састав уже и шире синтагме, а представљен је у облику дијаграма. Трудила сам се да овај приказ обухвати више врста синтагми и на тај начин наговести могућност богатства израза које се открива креирањем ширих синтагми.

задатак бр. 7

Поред Савине пећине налази се извор чудотворне воде.

ИЗДВОЈ:

ширу синтагму извор чудотворне воде		ужу синтагму у оквиру шире синтагме чудотворне воде	
главну реч извор	зависни члан чудотворне воде	главну реч воде	зависни члан чудотворне

18

слајд бр. 18

За увежбавање знања о саставу шире и уже синтагме послужила ми је народна легенда о Св. Сави. У реченици ученици треба да уоче постојање шире синтагме. Осим уочавања шире и уже синтагме, ученици имају задатак да обе синтагме рашчлане на њихове главне речи и зависне чланове. На тај начин доказују да су схватили појам унутрашње структуре шире синтагме.

Надам се да ти се овакав начин учења допао и да си квалитетно савладао/ла наставну јединицу.

Да би још једном поновио/ла и увежбао/ла научено градиво, прочитај лекцију о синтагмама која се налази у Граматици на 46, 47. и 48. страни, а затим уради и задатке у Радној свесци на 42. и 43. страни.

19

слајд бр. 19

Деветнаести слајд пружа информације ученику о изворима који су му још доступни за изучавање ове теме. Предложено је да стечена знања провери и још једном увежба тако што ће се упознати са наставним садржајем о синтагми који је представљен у Граматици и Радној свесци које користи у редовној настави.

Завршни део часа:

Води се разговор о систему рада. Дијалогском методом проверава се да ли су сви ученици успели да прођу кроз све секвенце програмираног материјала. Ученици се упућују да код куће још једном, у виду утврђивања градива, прораде наставни садржај о синтагмама из уџбеника.

ЕВАЛУАЦИЈА : _____

МЕТОДИЧКО ОБРАЗЛОЖЕЊЕ:

Мешовито учење, као комбинација учења на даљину, учења уз помоћ рачунара и традиционалне наставе, у савремено доба је веома пожељно, јер пружа максималну индивидуализацију у процесу учења и омогућава приступ великој бази података која је, и наставницима и ученицима, преко интернет сервиса на располагању 24 часа дневно.

Наставни материјал, програмирани едукативни софтвер, који се користи у сврху оваквог начина учења, захтева доста припремног рада и истраживања самог наставника, а добија улогу својеврсног електронског уџбеника. Ученици који овладају овом техником учења, уз помоћ интернета могу истраживати у великим базама података и тражити и друге изворе знања о овој или некој другој наставној теми.

Идеју да осмислим овакву реализацију наставне јединице добила сам у непосредној наставној пракси. Овакав начин учења може представљати изазов зато што је метод релативно нов и привлачан и укључује рад на рачунару, а у нашем школском образовању је тек у повоју.

Приступ садржајима за учење на даљину претпоставља поседовање основне рачунарске технике у коју, пре свега, спада сам рачунар, затим штампач, да би ученик могао да одштампа радни материјал и одређене захтеве уради и у класичној, писаној форми, и наравно, приступ интернету.

Идеја ми је била да се садржај наставне јединице за учење на даљину може преузети са два извора: са званичног сајта школе (у овом случају то је сајт ОШ „Прва војвођанска бригада” у Новом Саду)⁹ – за оне ученике који имају приступ интернету или са наменског CD-а са наставним програмом.

Поједини савремени уџбенички комплети већ садрже звучне читанке у електронској форми. На исти начин би се могао понудити и образовни софтвер за наставне јединице из граматике, правописа или језичке културе, који би могао да буде изврстан додаток класичном уџбенику.

3. ЗАКЉУЧАК

Методичку разраду наставне јединице у вези са синтагмом осмислила сам као спој традиционалног и савременог вида школовања, као комбинацију добро познатих и опробаних методичких система и наставних метода, као што су програмирана настава, учење откривањем, индуктивно-дедуктивни принцип и сл. са најновијим системом учења који се популарно назива *e-learning*⁷ илити учење на даљину.

Понуђена методичка апликација има задатак да покаже да

⁹ На сајту ОШ „Прва војвођанска бригада” у Новом Саду www.prvavojvodjanska.co.rs постављена је тзв. *On-line* учионица у којој ученици могу да нађу поједине наставне јединице, не само из српског језика, већ и из других предмета у виду тестова, радних материјала, *PowerPoint* презентација и слично.

¹⁰ Више о овој теми може се прочитати на сајтовима: <http://ahyco.ffri.hr/ahyco/>; <http://www.edukacija.net/>; <http://www.learningwebdesign.com/>.

улога школе није само да преноси знања, већ и да подучи како се до знања стиже учењем метода учења и унапређивања личног знања, како у школи тако и код куће у виду континуираног, тзв. доживотног учења. Дакле, циљ сваког друштва је да има савремено школство које ће обезбедити стручњаке са поузданим и ефикасним знањима и вештинама употребљивим у новим ситуацијама. Зато систем наставних техника и метода мора бити широк, разноврстан и иновативан.

Највећа предност учења помоћу рачунара у односу на класично учење помоћу уџбеника и предавања, према речима ученика, јесте брзина којом су прешли градиво и могућност да одмах провере тачност својих одговора. Према томе, може се извести закључак да иновативне методе учења у комбинацији са класичним концептом наставе доносе најбоље резултате.

ЛИТЕРАТУРА

- Андрић, М. и Милановић, А. (2009). Радна свеска за српски језик и књижевност за 7. разред основне школе. Београд: Завод за уџбенике.
- Баковљев, М. (1969). О програмираној настави. ППЗ. Пожаревац.
- Баковљев, М. (1972). Теоријске основе програмиране наставе. Београд: Новинско издавачко предузеће Дуга.
- Белић, А. (1959). О језичкој природи и језичком развоју, књ. 1., 1941. и књ. 2., 1959. Београд: Српска академија наука.
- Димитријевић, Р. (1972). Проблеми наставе књижевности и матерњег језика 1. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Ђорђевић, Ј. (1981). Савремена настава. Београд: Научна књига.
- Ђурић, Ђ. (1998). Модели диференциране наставе, у зборнику Особине ученика и модели диференциране наставе. Сомбор: Учитељски факултет.

- Илић, П. (1991). Настава српскохрватског језика и књижевности пред изазовима времена. Нови Сад: Дневник.
- Илић, П. (1998). Српски језик и књижевност у наставној теорији и пракси. Методика наставе. Нови Сад: Змај.
- Јукић, С. (1995). Учење учења у настави. Београд: Учитељски факултет.
- Клајн, И. (2005). Граматика српског језика. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Кликовац, Д. (2002). Граматика српског језика за основну школу. Београд: Српска школска књига.
- Кликовац, Д. 1 (2009). Граматика за српски језик за седми разред основне школе. Београд: Креативни центар.
- Кликовац, Д. 2 (2009). Радна свеска за српски језик за седми разред основне школе. Београд: Креативни центар.
- Лалевић, М. С. (1962). Синтакса српскохрватског књижевног језика. Београд.
- Ломпар, В. (2009). Граматика. Српски језик за 7. разред основне школе. Београд: Klett.
- Ломпар, В. и Станковић Шошо, Н. (2009). Радна свеска. Српски језик за 7. разред основне школе. Београд: Клет.
- Милановић, А. (2009). Српски језик и језичка култура за 7. разред основне школе. Београд: Завод за уџбенике.
- Мразовић, П. и Вукадиновић, З. (1990). Граматика српскохрватског језика за странце. Сремски Карловци. Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Николић, М. (1996). Методика српског језика и књижевности. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Николић, М. (2009а). Српски језик и језичка култура за 7. разред основне школе. Београд: Завод за уџбенике.
- Николић, М. (2009б). Радна свеска за српски језик и књижевност за 7. разред основне школе. Београд: Завод за уџбенике.
- Ничковић, Р. (1970). Учење путем решавања проблема у настави. Завод за уџбенике и наставна средства. Београд.

- Памучар, Б. и Милојевић, В. (2009). Граматика – Језик је кућа у којој живимо. Уџбеник српског језика за седми разред основне школе. Београд: Нови Логос.
- Петровачки, Љ. (2000). Активна настава синтаксе. Књижевност и језик 3–4..
- Петровачки, Љ. (2005). Методичке апликације и истраживања у настави српског језика и књижевности. Нови Сад: Змај.
- Петровачки, Љ. (2008). Методичка истраживања у настави српског језика и књижевности. Нови Сад: Филозофски факултет.
- Петровачки, Љ. (2004). Синтакса у настави српског језика и књижевности. Нови Сад: Змај.
- Петровачки, Љ. (2003). Циљеви, задаци и исходи у настави синтаксе. Српски језик 8.
- Пипер, П, Антонић, И, Ружић, В, Танасић, С, Поповић, Љ, Тошовић, Б. (2005). Синтакса савременог српског језика (Проста реченица). Београд: Институт за српски језик САНУ. Београдска књига. Матица српска.
- Радовановић, М. (1990). Списи из синтаксе и семантике. Сремски Карловци. Нови Сад: Издавачка књижевница Зорана Стојановића.
- Радуловић, О, Памучар, Б. и Милојевић, В. (2009). *Радна свеска за седми разред основне школе српски језик*. Београд: Нови Логос.
- Станојчић, Ж. и Поповић, Љ. (2011). Граматика српског језика за гимназије и средње школе. Београд: Завод за уџбенике.
- Стевановић, М. (1979). Савремени српскохрватски језик 2. Синтакса. Београд: Научна књига.
- Група аутора (2010). Образовни стандарди за крај обавезног образовања за наставни предмет српски језик. Београд: Министарство просвете. Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања.

<http://ahyco.ffri.hr/ahyco/>

<http://www.edukacija.net/>

<http://www.learningwebdesign.com/>

<http://distancelearning.education.yahoo.com/>

<http://www.mp.gov.rs/>

<http://www.prvavojvodjanska.co.cc/>

Marija M. Tir Borlja

ONE APPROACH TO THE ANALYSIS OF PHRASES IN PRIMARY SCHOOLS

Summary: This paper deals with phrases in Serbian language teaching in primary schools. First, the level of presence and study of phrases in Serbian language teaching in the primary school curriculum is considered. Then, on the basis of insights into contemporary linguistic and didactic-methodical literature and personal inquiries in direct classroom practice, a concrete methodical elaboration and model for analyzing the contents of the phrase has been created. The focus of the paper is the methodical elaboration that can allow pupils to be more active and better at understanding the syntagmatic issues in the teaching process.

Key words: Serbian language, phrases, Serbian language teaching methodology, contemporary methodical models and methods, computer-assisted learning.